

Hwad Behagas?

Somnia plus vigili quam dormienti nocent

Bellmanssällskapets medlemsblad

N:o 1 Anno 2016

Medlemsavgiften 2016!

Om medlemsavgiften 2016 påminner Kolmätars Lotta på ett handkolorerat tryck av 1800-talsillustratören Chiewitz. (Om uttalet av hans namn, s. 9.)

Ordförandeord **2**, Årsmöte 24 april **3**, Februariföreläsning av Martin Bagge **4**, Fredmans testamente **6**, Uttal av namn **8** Lars Huldén 90 år **10**, Svar på frågetävling **11**, En Bellmansdikt av Lars Huldén **12**

KÄRA MEDLEMMAR!

Efter 20 år (!) som ordförande i Bellmansällskapet lämnar jag mitt uppdrag i och med stundande årsmöte. Det har varit hedrande och förpliktande att ha fått värna och vårda Carl Michael Bellmans dikt och värld. Det har varit en glädje att se Standardutgåvans fullbordan och helt nyligen dess digitalisering, som gjort vår literaturs stora geni tillgänglig för alla och envar. ("Det finns ej tid som dessa toner söver...").

Med detta gjort och sagt är det dags att lämna över klubban till en ny ordförande, som jag kan garantera har en härlig tid framför sig, med en hängiven och kunskapsrik styrelse, präglad av uppriktig vänskap – i Bellmans anda systerligt och broderligt förenade

Slutligen: ett varmt tack till er alla för ert engagemang för vårt Sällskap och för de många personliga mötena som jag satt stort värde på.

Väl mött på årsmötet – och framgent.

PS. Nu övergår vi till färg i medlemsbladet, inte minst för att kunna göra rättvisa åt bilderna. Vi tror att vår skald, själv gärna färgglatt klädd, skulle ha bifallit.

Anita Ankarcrona
Ordförande

BELLMANSSÄLLSKAPET

Ordförande

Anita Ankarcrona
anita@ankarcrona.com

Vice ordförande

Henrik Mickos
henrik.mickos@telia.com

Sekreterare, webbredaktör

Jennie Nell
jennie.nell@littvet.su.se

Protokollsekreterare

Peter Lind
peter@peterlind.se

Arkivarie

Cecilia Wijnbladh
cecilia.wijnbladh1@gmail.com

Skattmästare

Olof Holm
olof.holm@huddinge.se

Klubbmästare

Hans-Jacob Bonnier
nisse@bonnier.se

Redaktion Hwad Behagas?

Catharina Grünbaum
catharina.grunbaum@explicare.se

Webbredaktör

Carl Håkan Essmar
ch@essmar.se

Övriga ledamöter

Christian Bratt
chr.bratt3a@gmail.com

Carina Burman

Carina.Burman@littvet.uu.se

Bengt Jonshult

embarkeringen@gmail.com

Hans Nilsson

whiskyhasse@gmail.com

Postadress:

Bellmansällskapet
c/o Olof Holm
Terapivägen 16 E
141 56 Huddinge

E-post:

sallskapet@bellman.org

Hemsida:

www.bellman.org
Webbmästare
Eva Frykevall
eva@frykevall.com

Sällskapets pg:

45 19 50-0

BELLMANSSÄLLSKAPET

kallar till

ÅRSMÖTE 2016

Söndagen den 24 april kl. 14–16

på Nedre Manilla på Djurgården

**PETER COLLIN med musiker
sjunger egna tonsättningar av dikter ur
Fredmans testamente**

Val av ny ordförande efter Anita Ankarcrona. Valberedningens förslag är
Mats Hayen, arkivarie vid Stadsarkivet, fil. dr, Bellmanskännare.

Vi bjuder på ett glas.

Missade inte denna möjlighet besöka den Bonnierska villan Nedre Manilla,
Djurgårdsvägen 232. Dit tar man sig med fördel med buss 69 från Sergels torg
och stiger av vid Manillaskolan.

VARMT VÄLKOMNA!

Läs mer om Peter Collin och Fredmans testamente på sid. 6–7.

Återfunna melodier

Kunskap och konst förenades när Martin Bagge höll årets föreläsning till Olof Byströms minne den 7 februari. Lucidor, Runius, Wivallius, Dalin, Bellman och melodierna till deras dikter var ämnet.

”Jag skull’ supa om ni tror, / liksom Runius, Lucidor” – de raderna i Fredmans epistel 24 ”Till kära mor på Bruna dörren” väckte Martin Bagges intresse för Carl Michael Bellmans föregångare på dryckesvisans område. Båda barockskallderna Lasse Lucidor och Johan Runius hade skrivit dryckesvisor – en genre som varit levande sedan antiken och över medeltidens vagantvisor, poeten Villon och många andra.

Texter finns bevarade, men inte melodierna. Detsamma kunde ha hänt med Fredmansdiktningen. Eftervärlden kan tacka Olof Åhlström för att han noterade musiken till Bellmans verk.

Om James Massengale är den som oförtröttligt och framgångsrikt har sökt källorna till Bellmans melodier – liksom melodierna till Dalins visor – har han i Martin Bagge en kollega som går vidare med barockdiktningen. Och sökandet har gett resultat. Ibland har en vers en musikanvisning, en ”timbre”, som hänvisar till en känd melodi. I tysk, fransk och dansk vistradition och inte minst 1695 års psalmbok har forskaren gjort melodifynd som gör att vi i dag kan få höra hur det en gång lät.

Och det fick publiken i Börssalen. Martin Bagge hanterar både röst och stränginstrument så att det är en lycka, och kombinationen av faktaförmedling och musikalitet motsvarar kongenialt lokalens anspråk på snille och smak.

Sålunda fick vi höra sjungas sjöfärden ”Friskens och Runii resa till Dalarö” från 1712 – en skildring som Bellman kan ha varit bekant med och haft i tankarna inför Ep. 48, ”Solen glimmar”. Och hur musiken lånar sig till allt bekräftades när den gamla tyska skämtvisan som i Danmark blivit till bonden som går ut efter öl, hos Bellman får ledsaga pastorn ”Natur, din prakt vid dagens timma / hjärtat ömt upprör”.

Martin Bagges efterforskningar kommer att leda till mera, och det innebär att en sovande sångskatt får liv igen. Vi ser fram mot fortsättningen.

Catharina Grünbaum

Melodierna till ett tjugotal av Lars Johansson Lucidors ”Wärdslige & Andelige Wisor” har rekonstruerats av Martin Bagge och finns utgivna i bokform, Bo Ejeby's förlag 2004.

klingade i Börssalen

*Martin Bagge, föreläsare och trubadur, Jennie Nell, Sällskapets sekreterare, tillika notställ.
Foto: Anita Ankarcrona.*

Fredmans testamente i toner

Det är alldeles sant – vi hade inte hört detta förut.

Men nu! Och vi önskar mera för alla Bellmansvänner.

En halkig och snålblåsigt januarifton slingrar en strid ström uppför trapporna till Stockholms stadsbibliotek och upp till Gunnar Asplunds läckra rotunda i klassisk funktionalism.

Peter Collin skall sjunga texter ur *Fredmans testamente*, i egna tonsättningar. Han har också med sig två professionella musiker, *Mats Schubert* (från Bo Kaspers orkester) klaviatur och *Göran Eriksson* på fiol. Peter Collin ackompanjerar sig själv på gitarr.

Extra stolar bärs hela tiden in, drygt hundra personer samlas. Förväntan och viss spänning – hur skall det här bli?

Redan vid första ackorden känner vi 1700-talsstämningen. Här är ”ord och toner systerligt förent”, och Peter Collin för oss ömsint in i en okänd men samtidigt välbekant värld. Efter ett par

inledande sånger träder *Mats Hayen*, arkivarie på Stockholms stadsarkiv, fram och säger några ord om samlingen *Fredmans testamente*.

Peter Collins djupa röst passar perfekt, violinen har en fantastisk ton och pianisten Mats Schubert får en plötslig invit av Peter att kompa en helt nyskriven melodi som han inte hört tidigare. En utmaning som han ingalunda tvekar inför. Publiken sjunger med. Bellman lever!

Och jag är övertygad om att han var ytterst nöjd med alltihop – tänk själv, originalmelodier komponerade dryga 200 år efter texternas tillkomst!

Till er som missade denna kväll: leta lite på Youtube. Mats Hayen har lagt upp flera videor med Peter Collin och hans musiker. Och ännu hellre: *kom till årsmötet den 24 april på Bonniers Nedre Manilla!* Då uppträder de återigen alla tre.

Cecilia Wijnblad

Mats Schubert på klaviatur och Göran Eriksson på fiol fördjupar klangen när Peter Collin sjunger sina tonsättningar av texter ur ”Fredmans testamente”.

Fredmans testamente – en samlingsvolym

I den förnämliga Standard-upplagan, som nu finns tillgänglig på nätet, söker man förgäves efter *Fredmans testamente*.

Något verk med denna titel gav dock Carl Michael Bellman själv aldrig ut av trycket. Standardupplagans 1 370 unika verk av skaldens hand finns samlade i olika band, av vilka de flesta sammanställts efter hans död och är resultatet av insamlande

och ordnande efter viss systematik: *Dikter till enskilda*, *Dikter till Gustav III*, *Ungdomsdikter* osv.

Fredmans testamente – en titel som ju anknyter till *Fredmans epistlar* och *Fredmans sånger* – dyker upp som namn på två olika samlingar från 1800-talet. Vanligast är att man med *Fredmans testamente* avser Johan Gabriel Carléns utgåva från 1861. I den har utgivaren plockat ihop allehanda ur Bellmans produktion, såväl kända visor som inte ingår i *Fredmans epistlar* och *Fredmans sånger*, t.ex. ”Fattig gumma med svafvelstickor” och ”Gif rum! Hwad är på färde” (ur *En stuf rim*), liksom utdrag ur Bellmans egen skämttidning *Hwad Behagas?* och andra prosastycken av tillfälleskaraktär.

M 220. Fredmans allra sista Testamente.

Föreskrift om hans egen jordafärd¹⁾.

Ack, mitt hus är tomt och öde —
Jag har mist min bästa vän!
Sjelf jag längtar till de döde
Och slår nu min dörr igen.
För mitt fönster häng gardiner,
Och ett flor kring spegeln fäst!
Sätt fram glas och karafiner
För processen och min prest²⁾!

go' vänner, hör mi
jordafärd ei

Den Carlénska utgåvan innehåller 220 nummer, mest vers. (Numreringen är utgivarens.) Många av dem håller hög kvalitet, och flera av dem kan räknas till Carl Michael Bellmans stora verk, till exempel det sista, nr 220, ”Fredmans allra sista Testamente – Föreskrift om hans jordafärd” från 1773.

Den andra varianten skapades redan 1835-36, av P.A Sondén, som för en del av sin utgåva i fyra band med ”Valda skrifter af Carl Michael Bellman” valde titeln *Fredmans testamente*.

Mats Hayen

Hur var namnet?

av Catharina Grünbaum

Namn bär sig inte alltid åt som vanliga ord. Vanliga ord inte heller, alla gånger. Men uttalet av namn är mer oförutsägbart. Till och med en så självklar sammansättning som *Lindgren* uttalas av sina bärare på olika sätt: /'lindgren/, med accent 1 (akut, som i 'anden 'fågeln'), men emellanåt även /'lindgren/, med accent 2 (grav, som i 'anden 'själen'). Att *Bellman* har accent 1 kan väl förklaras med det tyska ursprunget, men samma accent har även inhemska namn på *-man*, som *Lindman*, *Björkman*. Sammansättningar får ju vanligtvis accent 2: *Strindberg*, *Hellström*.

Utifrån kommande namn försvenskas i olika grad. *Wachtmeister* uttalas /'vaktmejs-ter/, med samma accent som *vaktmästarn*. *De Laval* ljuder /'döllavall/, som *fotapall*. Samma accent har *Masreliez* – inredningsarkitekt på Gustav III:s tid: /'marrelje:/.

Att *Du Rietz* ska uttalas /'dyrrje/, som *syrra*, kan man inte lista sig till, men så är det. Och *von Vegesack* uttalas vanligen /fänn 'fe:gesack/, utom inom den friherrliga grenen, där man heter /fänn 'fej-sack/.

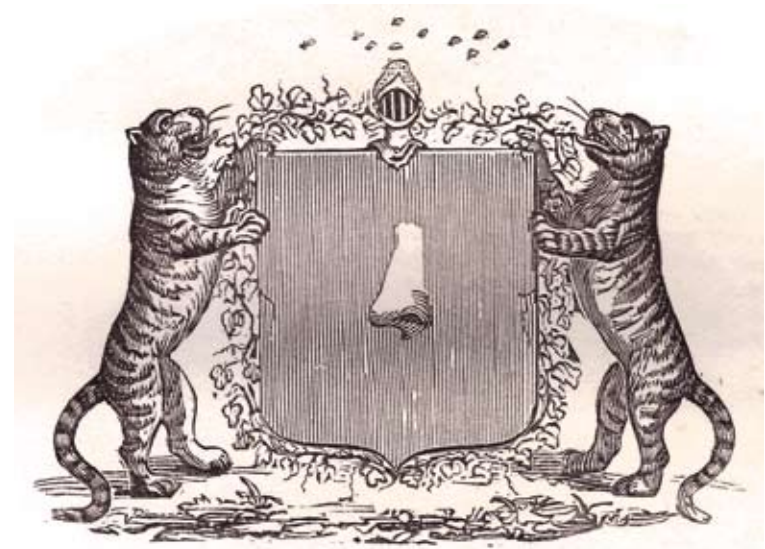
Många namn som vi möter i Bellmans krets och samtid får ibland ett uttal som dess bärare inte skulle kännas vid. Och vi som ser namnet i skrift får ingen ledning i hur det ska ljuda. Här tänkte jag därför ta upp ett antal av dem.

Om *Olof Kexél* skrev jag redan i *Hvad Behagas?* 2015:1. Liksom så många andra som först latiniserat ett svenskt namn genom efterleden *-elius* och sedan i nästa generation förfranskat denna till *-ell* eller ännu franskare *-el*, ska han ha sitt namn uttalat med tryck på slutstavelsen: /'-ell/. Så förhåller det sig alltså med *Agrelius*>*Agrell*, *Nobelius*>*Nobel*, *Odelius*>*Odel* (Anders Odel med *Sinclair*svisan), *Acrelius*>*Akrel* (Fredrik Akrel, framstående gravör).

Undantag är *Sergel* – som dock tidigare lär ha uttalats som Nobel och de andra, liksom *Mankell* och *Enckell*, trots de dubbla l:en.

Till Carl Michael Bellmans många vänner hörde poeten och sällskapsbrodern kommissionssekreteraren *Samuel Olof Tilas*, vars namn uttalas /ti'la:s/, alltså med tryck på sista stavelsen.

I kretsen runt Gustav III fanns den för

Vapenskölden med en blå näsa i rött fält för likörförvaltaren Nystedt, i Bacchi Orden adlad Oelheim, uttalas /ölhejm/. Presenteras i *Fredmans sång* 1. Carléns Bellmansutgåva 1861.

sin tid moderna biskopen *Uno von Troil* /tro'il/, liksom upplysningsmannen, akademisekreteraren m.m. *Nils von Rosenstein*, som ingalunda ska ha ett tyskt uttal utan /rosenstein/ rätt och slätt; fadern var född *Rosén*.

Kombinationen *sch* kan man aldrig lita på. Gustavianen *Elis Schröderheim* har *sk*-uttal: /'skröderhejm/, medan Bellmansångaren *Sven Scholander* hundra år senare har *sj*: /'sjolander/. Jag förutsätter att Bellmans vän *Völschow*, innehavare av en samling av *Fredmans epistlar* i handskrivet manus, uttalade sitt namn /'völskåv/.

Sergels tecknarbroder *Carl August Ehrensvärd*, liksom andra med namn på

Ehren- (som riddaren av Bacchi Orden *Ehrensugga*), ska ha uttalet /'är:en-/. Dagens /e:rkänna/, /e:rfara/ är läsuttal. Det normala har varit att *e* framför *r* blir *ä*: /ä:rkänna/.

Den tyska diftongen *eu* /äj/ blir i svenskan /öj/: *Creutz*, *Reuterholm*. I min ungdom sade många äldre /pröjsen/ om Preussen.

Så till sist *Chiewitz*, 1800-talstecknaren som skapat de kolorerade etsningar av Fredmansfigurerna av vilka en återfinns på omslaget, han ska ha sitt namn uttalat /'tje:vits/.

Slamkrypande medaljer

*Bellmansstatyn vid Hasselbacken avtäcktes 1872. Den skapades av skulptören Alfred Nyström, som Strindberg umgicks med i sin ungdom.
Foto: Tommy Grünbaum*

Svaren på frågorna är för övrigt:

1. Den tredje Bellmansmedaljen 1849 gavs ut av Svenska Akademien.
2. Den som satt modell för Nyströms Bellmansstaty, eller i alla fall lånade ut sina ben, var Bellmans vedersakare August Strindberg.
3. Sällskapet som firar Sankta Barbara på hennes årsdag är Par Bricole. Men firar gör även Svea Artilleri.

Utslagsfrågan om den årgång av Bellmansstudier som innehåller en förnämlig medaljförteckning besvaras med nr 12, år 1954.

Frågetävlingen *Vem slog medaljen?* i förra numret av Hwad Behagas? besvarades lika raskt som överraskande. Fråga nummer 3, om vilket sällskap som årligen firar Sankta Barbara, skulle, var det tänkt, besvaras med *Par Bricole* – det var ju ändå ett Bellmansquiz.

Nu finns det förstås en rad organisationer, gillen och annat med Barbara som skyddshelgon som både före och efter PB:s instiftande hyllar sin patronessa den 4 december. Att Bellman valde henne till åminnelse av sin farfarsmor Barbara Klein påstås här och där men ifrågasätts också. Hur som helst får PB dela Barbara med brandmän, byggare, borstbindare och en rad andra, däribland kanongjutare, och därifrån är steget inte långt till *Svea Artilleri*.

Visserligen kan man näppeligen hävda att denna del av försvarsmakten vore att betrakta som ett sällskap, men vi finner oss i att en broder *Dag Helin* skalkas med oss och gratulerar honom till vinsten.

Vi gratulerar LARS HULDÉN!

När Lars Huldén år 1964 kom med sin – emellanåt något egensinnigt – kommenterade utgåva av *Fredmans epistlar* blev det ett förfärligt liv på Bellmansforskarna. Lars Huldén var nära att ge upp sitt sysslande med Bellman men hade honom ändå ständigt i hågen – till all lycka.

Utan Lars Huldén hade förmodligen inte det livaktiga Bellmanssällskapet i Finland kommit till 1974. Och med ett flöde av studier har han genom åren lagt bitar till bilden av Bellman, inte minst genom biografien över skalden (1994). Ett antal av dessa artiklar och föredrag finns samlade i *Bellmansstudier 24* (2012).

Till Bellmansjubileet 1990 hade han sammanställt en liten diktarkrans *Dikter om Bellman* med Carl Michael själv som författarröst, underbart Huldénska i tonen. Ett urval ingår också i BS 24.

På Runebergsdagen den 5 februari i år fyllde Lars Huldén 90, och han har firats så grundligt som väl tänkas kan i sitt hemland. Ingen har som han berikat sin tid med dikter, visor, psalmer, schlager, kantater, skådespel, språkliga studier (jo, han är professor i nordisk filologi), berättelser på dialekt, översättningar (Shakespeare, Kalevala), Runebergsstudier ... Allt präglat av lättsamhet och allvar, aforistik och djupsinne. Och han är älskad som få.

Bellmanssällskapet instämmer i hyllningarna, lyckligt över att få räkna honom bland sina och Carl Michael Bellmans vänner. CG

*Låt mig utbringa en skål för
ögonblicket!
Det är som en skimrande fågel.
Som svårligen låter sig fångas.
Den är snabb på vingarna,
snabb som lodet.
Ställ dig aldrig
i vägen för ett ögonblick –
då blir du genomborrad.
Men ställ gärna försät för det.
Den som har fångat det rätta
ögonblicket
kan undvara evigheten.*

Ur *Dikter om Bellman*.

De hade införskrivit tre slags viner,
fem sorters brännvin hade anskaffats
och dessutom allehanda likörer.
Mat fanns, direkt från leverantörerna
eller med omsorg utvald på torget.
Cajsa Warg var vidtalad för köket,
personalen för övrigt välövad i allt.
Sist bad de mig komma och sjunga
några av mina lustigaste epistlar.
Så var allting förberett för festen.
Jag sjöng för dem om döden.

En Bellmansdikt av Lars Huldén.

Medlemsavgifter 2016

Ordinarie medlem: **250 kr/år** Familjemedlemskap: **350 kr/år**

Juniormedlem: **100 kr/år** upp till 25 års ålder.

Pg: 45 19 50-0

Hvad Behagas?, Bellmansällskapetets medlemsblad, utkommer med 3-4 nummer om året.

Ansvarig utgivare: Anita Ankarcróna. Redaktör: Catharina Grünbaum
Form: Tommy Grünbaum. Tryck: Henrix. ISSN 1104-4683.